

درس فارغ فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۲۶ آذر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو - نظر مرحوم امام (ره)

مصادف با: ۲۲ جمادی الاول ۱۴۴۴

جلسه: ۴۳

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

عرض شد که مرحوم امام خمینی (ره) اخبار وارد شده درباره اجزاء یا عدم اجزاء غسل از وضو را به چهار دسته تقسیم کرده است؛ دسته اول، اخباری که به طور مطلق بر کفایت غسل از وضو دلالت دارند، یعنی این اخبار حاکی از این می‌باشند که هر غسلی از وضو کفایت می‌کند مطلقاً؛ اعم از اینکه غسل جنابت باشد یا غسل دیگری باشد و اعم از اینکه آن غسل، واجب باشد یا مستحب باشد.

دسته دوم، اخباری که بر بدعت بودن وضو در کنار غسل دلالت دارند.

دسته سوم، اخباری که در خصوص غسل جنابت وارد شده‌اند.

دسته چهارم، اخباری که میان غسل جنابت و سایر اغسال تفصیل داده‌اند.

مرحوم امام خمینی (ره) بعد از تقسیم مذکور، فرموده است که روایاتی که بر کفایت مطلق غسل از وضو دلالت می‌کنند [، یعنی روایات دسته اول] به قرینه سایر اقسام روایات، بر غسل جنابت حمل می‌شوند، یعنی در هر موردی که روایتی وارد شده است که در آن روایت گفته شده است که غسل از وضو کفایت می‌کند، منظور این است که غسل جنابت از وضو کفایت می‌کند و اغسال دیگر، اعم از واجب و مستحب را شامل نمی‌شود.

مرحوم امام (ره)، متداول بودن غسل جنابت نسبت به سایر غسل‌ها را نیز قرینه بر همین مطلب دانسته است و فرموده است که چون غسل جنابت نسبت به سایر اغسال، بیشتر مورد ابتلای مکلفین بوده است پس منظور از غسلی که در روایات به کفایت آن از وضو اشاره شده است، غسل جنابت می‌باشد. همچنین، فرموده است که با توجه به اینکه وضوی پیش از غسل جنابت، در بین مردم مورد بحث بوده است و روایاتی که درباره غسل‌های دیگر [غیر از غسل جنابت] وارد شده‌اند، سنداً یا دلالتاً مورد اشکال واقع شده‌اند، معلوم می‌شود که منظور از غسل مذکور در روایات، غسل جنابت است.

در ادامه عرض شد که در رابطه با نظر مرحوم امام خمینی (ره) چند نکته وجود دارد که در جلسه گذشته به نکته اول اشاره شد و عرض شد که تعلیلی که در ذیل روایات آمده است، مانع از مقید کردن اخبار اجزاء غسل از وضو، به غسل جنابت می‌شود و از چنین تقییدی ابا دارد، پس تعلیل مذکور، معمم است و مختص غسل جنابت نیست، بلکه سایر اغسال را نیز شامل می‌شود.

نکته دوم، این است که به نظر مرحوم امام (ره)، چون غسل جنابت در بین مکلفین متداول و شایع است پس روایاتی که بر کفایت مطلق غسل از وضو دلالت دارند بر غسل جنابت حمل می‌شوند، لکن در پاسخ ایشان عرض می‌شود که احتیاج به غسل‌های دیگر در مجموع کمتر از غسل جنابت نیست، مثلاً چه بسا زنی به غسل استحاضه مبتلا باشد یا به غسل حیض مبتلا باشد؛ خصوصاً اگر مضطر به باشد یا اینکه شخص، مقید باشد که هر جمعه غسل جمعه را انجام بدهد یا مقید به سایر غسل‌های مستحبی، مثل غسل اول

ماه، غسل زیارت و غسل مخصوص شب‌های قدر باشد بنابراین، نمی‌توان گفت که غسل جنابت متداول است و سایر اغسال متداول نیستند و محل ابتلا نیستند.

نکته سوم، این است که در صحیح حکم بن حکیم، گرچه سؤال در خصوص غسل جنابت است، اما مورد، مخصّص نیست و سبب منحصر شدن پاسخ به غسل جنابت نمی‌شود، به علاوه اینکه در ذیل این روایت، تعلیل «وَأَيُّ وُضُوءٍ أَنْقَى مِنَ الْغُسْلِ وَابْلَغُ» وجود دارد و این تعلیل، معمم است و منحصر به غسل جنابت نیست.

نکته چهارم، این است که غسل جنابت در میان عامّه و خاصّه، با غسل‌های دیگر تفاوتی ندارد و کیفیت آن، همانند غسل‌های دیگر است، یعنی نخست سر و گردن، سپس سمت راست بدن و در انتها سمت چپ بدن شسته می‌شود و تنها اختلافی که بین شیعه و سنی در رابطه با غسل جنابت وجود دارد، مشروعیت وضو پیش از غسل جنابت است که عامّه وضو قبل از غسل جنابت را لازم می‌دانند، ولی شیعه لازم نمی‌داند بنابراین، این مطلب قرینه بر این نیست که منظور از غسلی که در اخبار اجزاء به آن اشاره شده است، خصوص غسل جنابت است؛ به این معنا که صحیح نیست که گفته شود که چون عامّه قبل از غسل جنابت، وضو را لازم می‌دانند، دلیل بر این است که منظور از دعوای بین شیعه و سنی، دعوا بر سر اجزاء یا عدم اجزاء خصوص غسل جنابت از وضوست و سایر اغسال مورد بحث نیست، یعنی در سایر اغسال، بالاتفاق وضو لازم است و از این جهت بین شیعه و سنی اختلافی نیست. بنابراین، اختلاف بین عامّه و خاصّه را نمی‌توان دلیل بر این گرفت که روایات مطلقه‌ای که بر عدم لزوم وضو در کنار غسل دلالت دارند، بر روایات مقیّده که به غسل جنابت اشاره دارند، حمل می‌شوند و گفته شود که فقط غسل جنابت وضو لازم ندارد و سایر اغسال وضو لازم دارند.

نکته پنجم، این است که اولاً، اخباری که بر بدعت بودن وضو، قبل و بعد از غسل دلالت دارند [، مثل موثق سلیمان بن خالد: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: «الْوُضُوءُ بَعْدَ الْغُسْلِ بِدْعَةٌ»^۱ و مرسله احمد بن یحیی: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى مُرْسَلًا «أَنَّ الْوُضُوءَ قَبْلَ الْغُسْلِ وَ بَعْدَهُ بِدْعَةٌ»^۲] نمی‌توانند دلیل بر این باشند که منظور از بدعت بودن وضو در کنار غسل، وضوی در کنار خصوص غسل جنابت است زیرا روایت احمد بن یحیی مرسله است و لذا قابل استناد نیست؛

ثانیاً، همان‌گونه که سابقاً گفته شد، در رابطه با این روایت مرسله، معنای دیگری نیز محتمل است و آن، اینکه ممکن است که گفته شود که منظور این روایت این است که وضو باید قبل از غسل باشد و وضوی بعد از غسل بدعت است بنابراین، نمی‌توان با استناد به این روایات گفت که بدعت بودن وضو در کنار غسل، اختصاص به غسل جنابت دارد؛

ثالثاً، بنا بر عدم مشروعیت وضوی بعد از غسل، وضوی قبل از غسل نیز مشروع نخواهد بود. پس، از اطلاق روایات بدعت بودن وضو، قبل و بعد از غسل، استفاده می‌شود که وضو در کنار همه اغسال مشروع نیست و اختصاص به غسل جنابت ندارد.

رابعاً، مرحوم شیخ طوسی (ره) در کتاب خلاف گفته است که قول شافعی [، مبنی بر لزوم وضو، قبل یا بعد از غسل جنابت] مورد تأیید پیروانش نیست در نتیجه، قول شافعی را نمی‌توان مبنا قرار داد و گفت که پاسخ امام (ع) ناظر به غسل جنابت است.

خامساً، بنا نیست که همیشه مطلق بر مقیّد حمل شود و جمع میان روایات، منحصر به حمل مطلق بر مقیّد نیست، بلکه می‌توان از اخبار امر کننده به وضو در کنار غسل، مجرد مشروعیت و استحباب وضو را استفاده کرد، بنابراین، اگر به وضو گرفتن در کنار غسل

۱. شیخ حر عامل، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۳۳، ص ۲۴۵، ح ۹.

۲. همان، ح ۵.

امر شده است، از باب مشروعیت و استحباب می‌باشد و نیازی به حمل روایات مطلقه بر روایات مقیده و حکم به عدم لزوم وضو در کنار غسل جنابت و لزوم وضو در کنار سایر اغسال، نیست. بنابراین، جمع بین روایات مطلقه و روایات مقیده به این نحو است که وضو گرفتن در کنار غسل جنابت جایز نیست، لکن از اطلاق روایات استفاده می‌شود که سایر اغسال نیز از وضو کفایت می‌کنند و وضو گرفتن در کنار آن اغسال واجب نیست، لکن مشروع و بلکه مستحب است.

مرحوم امام خمینی (ره) فرموده است که در اینجا دو بحث است، بحث اول این است که آیا غسل بما هو غسل، ماهیهً به وضو احتیاج دارد تا غسل کامل شود یا به وضو نیاز ندارد؟ و بحث دوم، این است که غسل برای تکمیل ماهیت، نیاز به وضو ندارد، اما اگر شخص بخواهد با این غسل نماز بخواند، این غسل کفایت نمی‌کند و باید وضو بگیرد و شاید منظور روایاتی که بر اجزاء غسل از وضو دلالت دارند، این باشد که غسل، برای رفع حدث اکبر نیازی به ضمیمه‌ی وضو ندارد، یعنی برای تحقق غسل نیازی به ضمیمه وضو به آن نیست ولی لزوم وضو در کنار غسل، به خاطر نماز است یعنی تحقق غسل به وضو نیاز ندارد، لکن با این غسل نمی‌توان نماز خواند، بلکه باید در کنار غسل، وضو نیز گرفته شود.

«الحمد لله رب العالمین»